

Mirosław Mielczarek

ORCID: 0000-0001-9096-0715

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

e-mail: miroslaw.mielczarek@ahc.email

Przygotowanie do podjęcia pracy zawodowej jako obszar usamodzielnienia nieletnich z placówek resocjalizacyjnych

Słowa kluczowe: resocjalizacja nieletnich, usamodzielnienie, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, placówka resocjalizacyjna dla nieletnich, praca

Streszczenie. Artykuł podejmuje problematykę usamodzielnienia nieletnich z placówek resocjalizacyjnych, ukazując ją jako istotny obszar badań w naukach społecznych. Jego struktura składa się z typowej triady dla prac badawczych. W części teoretycznej opisano znaczenie pracy jako wartości w procesie resocjalizacji nieletnich. Następnie przedstawiono założenia konceptualne badań własnych, których celem było porównanie przygotowania do samodzielności zawodowej wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW) z młodzieżą uczącą się w szkołach ogólnodostępnych. Badania przeprowadzono w nurcie pragmatyzmu, stosując strategię ilościowo-jakościową. Do realizacji projektu wybrano metodę wywiadu z użyciem dyspozycji własnego autorstwa jako narzędzia badawczego. Z badań własnych wynika, że wychowankowie MOW wykazali się większą niepewnością oraz mniejszą świadomością w kwestiach związanych z karierą zawodową, oczekiwaniami wobec pracy, przygotowaniem do rozmów rekrutacyjnych i tworzeniem *Curriculum Vitae* (CV). Uczniowie szkół ogólnodostępnych mieli z kolei bardziej sprecyzowane oczekiwania i lepszą orientację w aspektach związanych z poszukiwaniem pracy, pisaniem CV oraz instytucjami wspierającymi aktywność zawodową. Na tej podstawie sformułowano wniosek, że uczniowie szkół ogólnodostępnych byli nieco lepiej przygotowani do samodzielnego życia zawodowego niż ich rówieśnicy z MOW.

Preparation for professional work as an area of independence for juveniles from rehabilitation facilities

Keywords: juvenile rehabilitation, independence, youth educational centre, juvenile rehabilitation facility, employment

Abstract. The article addresses the issue of the emancipation of minors from juvenile rehabilitation centres as an important subject of research within the social sciences. Its structure follows the typical tripartite model found in academic studies. The theoretical part discusses the significance of work as a value in the resocialisation process of minors. Subsequently, the conceptual framework of the author's research is presented. The aim of the study was to compare the level of preparedness for professional independence between residents of youth educational centres and students attending mainstream schools. The research was conducted within the paradigm of pragmatism, using a mixed-methods (quantitative-qualitative) approach. The method chosen for the study was the interview, using an original interview guide developed by the author. The findings indicate that residents of youth educational centres demonstrated greater uncertainty and lower awareness regarding career-related issues, expectations toward employment, preparedness for job interviews, and CV writing. In contrast, students from mainstream schools exhibited more clearly defined expectations and better knowledge of job search processes, CV preparation, and institutions supporting professional activity. Based on these findings, it was concluded that students from mainstream schools were somewhat better prepared for independent professional life than their peers from youth educational centres.

Wprowadzenie

Instytucjonalne oddziaływania resocjalizacyjne, jakim poddawana jest osoba nieletnia, wobec której zastosowano jeden ze środków wychowawczych lub środek poprawczy, mają zmierzać do tego, by mogła ona opuścić placówkę resocjalizacyjną i rozpocząć dorosłe życie. Usamodzielnienie stanowi jeden z głównych celów resocjalizacji i jako złożony proces rozpoczyna się w momencie przybycia wychowanka do placówki, a kończy dopiero z chwilą jej opuszczenia.

Podopieczni instytucji resocjalizacyjnych, to często osoby borykające się z wieloma trudnościami adaptacyjnymi, które mają problemy z podejmowaniem odpowiedzialności za swoje życie i zachowanie. Są to dzieci i młodzież, które z trudem radzą sobie w codziennych sytuacjach życiowych. Proces ich resocjalizacji powinien obejmować rozwój umiejętności praktycznych, emocjonalnych i społecznych, które umożliwią im reintegrację ze społeczeństwem. Resocjalizacja nieletnich to także praca, której celem jest pomoc młodym osobom

w przewyżczeniu trudności wynikających z ich wcześniejszych demoralizujących zachowań.

Proces usamodzielniania nieletnich powinien obejmować również działania wspierające, tj. kontynuowanie nauki i rozwijanie motywacji. Ważne jest też podejmowanie kroków zapobiegających wykluczeniu społecznemu, na które nieletni instytucji resocjalizacyjnych są szczególnie narażeni. Jednym z czynników chroniących wychowanków placówek resocjalizacyjnych przed wykluczeniem społecznym, a zarazem sprzyjającym usamodzielnieniu, jest przygotowanie ich do podjęcia pracy zawodowej.

Praca jako wartość w procesie resocjalizacji nieletnich

W opinii Janiny Maciaszkowej „przygotowanie usamodzielnianych wychowanków do pracy zawodowej jest w zasadzie dobre, z tym jednak, że ich kariery zawodowe przebiegają na niższym poziomie niż rówieśników z rodzin własnych, co rzutuje na status socjalno-materialny” (Maciaszkowa, 1991, s. 168). Stwierdzenie to po ponad trzech dekadach można przypisać również sporej części nieletnich z placówek resocjalizacyjnych, dlatego w kontekście dotychczasowych uwag znaczenia nabiera przygotowanie zawodowe. Młodzież z placówek resocjalizacyjnych obowiązuje te same prawa i reguły, co innych obywateli, natomiast w rzeczywistości społecznej, chociażby takiej, jaką jest rynek pracy, ich możliwości są znacznie utrudnione.

Idea pracy od dawna jest wykorzystywana jako jedna z podstawowych metod w resocjalizacji osób dorosłych (zob. m.in.: Karpuszenko, 2017; Pierzchała, 2018; Pstrąg, 2014; Raś, 2011) oraz dzieci i młodzieży. Prekursorzy pedagogiki resocjalizacyjnej na gruncie polskim – Czesław Czapów i Stanisław Jedlewski (1971, s. 370), pracę zakwalifikowali do jednej z trzech, obok uczenia się i rekreacji, resocjalizacyjnych form kulturotechniki, która wykorzystuje pracę, by inicjować zmiany, stabilizować je oraz podtrzymywać.

Praca jest powiązana z kulturą, ponieważ to dzięki niej powstają wytwory przybierające postać materialną i niematerialną. Podejmując zatrudnienie, jednostka poddana procesowi resocjalizacji nabywa szacunku dla pracy, uczy się odpowiedzialności oraz obowiązkowości. Czapów (1978) wskazał na trzy rodzaje pracy odgrywającej służebną rolę wobec formułowania się zmian prospołecznych u jednostek resocjalizowanych: praca zawodowa, praca porządkowo-gospodarcza i praca społecznie użyteczna. Podobne podejście znalazło swoje odzwierciedlenie m.in. w koncepcji twórczej resocjalizacji Marka Konopczyńskiego (2008),

który postuluje przebudowę tożsamości nie tylko poprzez aktywność twórczą, ale i pracę.

Na wartościującą rolę pracy w procesie resocjalizacji zwrócił uwagę autor metodyki resocjalizacji – Stanisław Górski (1985, s. 208–209). Opisane w metodyce oddziaływania wychowawcze zakładają, że w ramach procesu resocjalizacji szczególnie nacisk powinien być kładziony na kształtowanie odpowiednich postaw wobec pracy. Ma to szczególne znaczenie, zwłaszcza że młodzież kierowana do placówek resocjalizacyjnych często pochodzi ze środowisk zmarginalizowanych, w których praca nie była postrzegana jako wartość, lecz jedynie jako konieczność o charakterze instrumentalnym.

Jednym z podstawowych zadań kadry placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich w zakresie przygotowania do samodzielności zawodowej jest kształtowanie u wychowanków przekonania o fundamentalnym znaczeniu pracy w życiu człowieka. Większość podopiecznych placówek resocjalizacyjnych wywodzi się z rodzin, gdzie społeczno-użyteczne znaczenie pracy sytuowało się nisko w hierarchii wartości bądź – gdy się jej nie podejmowano – występowało zjawisko bezrobocia (Motow, 2006, s. 66; Wach, 2014, s. 233). Równie istotne jest uświadomienie wychowankom, że praca nie musi mieć charakteru stałego. Skuteczne funkcjonowanie w środowisku otwartym wymaga przede wszystkim gotowości do zmiany oraz elastyczności wobec uwarunkowań rynku pracy.

Wybór dłuższych ścieżek edukacyjnych częściej dotyczy osób funkcjonujących w środowisku wydolnym wychowawczo. Absolwenci placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich zazwyczaj wybierają krótsze etapy edukacyjne, koncentrując się na szybkim zdobyciu kwalifikacji zawodowych. Główną przyczyną takich wyborów jest przede wszystkim nieprawidłowa socjalizacja w rodzinie oraz zaburzenia w jej strukturze. Ponadto wśród tych osób występują skłonności do: eksperymentowania z substancjami psychoaktywnymi, nadmiernej absencji szkolnej i obniżonego poczucia motywacji, własnej wartości, aspiracji edukacyjnych oraz zawodowych, co prowadzi do przedwczesnego „wypadnięcia” z systemu edukacji.

Kształcenie zawodowe młodzieży w warunkach resocjalizacji instytucjonalnej powinno być traktowane jako priorytetowe, a jego realizację powinni wspierać nie tylko nauczyciele, ale także cała kadra pedagogiczna. Problematyka usamodzielnienia zawodowego wychowanków powinna stać się integralną częścią pracy socjalnej. Konieczne jest stworzenie systemu umożliwiającego nieletnim zdobywanie niezbędnych kompetencji, zwłaszcza że w trzeciej dekadzie

XXI w. rynek pracy cechuje się dynamicznymi zmianami, generującymi nowe wymagania.

Wykonywanie pracy wiąże się nie tylko z określonymi umiejętnościami i predyspozycjami – istotną rolę odgrywają również kompetencje miękkie, a wśród nich kompetencje społeczne. Dotychczasowe badania wskazują, że większość wychowanków placówek resocjalizacyjnych podejmuje – a później porzuca – pracę z uwagi na niski poziom zdolności komunikacyjnych oraz nieumiejętność radzenia sobie w sytuacjach trudnych (Zięciak, 2020, s. 113). W tym aspekcie niezmiernie ważne jest podnoszenie kompetencji społecznych wychowanków, gdyż to zwiększy ich szansę na zdobycie zatrudnienia, a następnie jego utrzymanie.

W celu przygotowania nieletnich do samodzielności zawodowej przedstawiciele placówek resocjalizacyjnych mogą nawiązywać współpracę z pracodawcami, instytucjami kształcenia ustawicznego oraz praktycznego, ośrodkami doskonalenia i doskonalenia zawodowego, szkołami prowadzącymi kształcenie zawodowe, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, a także przedstawicielami rynku pracy. Istota takiej współpracy powinna polegać nie tylko na zdobyciu wiedzy z wybranego obszaru zawodowego, lecz umożliwić praktyczne kształcenie w danym zawodzie pod kątem indywidualnych zainteresowań nieletnich. Bez względu na to, czy są to działania wolontariackie, szkolenia, kursy, praktyki, mogą one odegrać ważną rolę w przygotowaniu wychowanków do samodzielnego życia zawodowego. Poprzez takie doświadczenia nieletni mogą nabywać odpowiednie uprawnienia niezbędne do podjęcia pracy w danym zawodzie. Tego rodzaju przedsięwzięcia pomagają również zmniejszyć lęk przed zatrudnieniem, a rozwój zawodowy w branży związanej z ich zainteresowaniami i predyspozycjami umożliwi satysfakcję z pracy.

Metodologiczne podstawy badań własnych

Przedstawione w opracowaniu badania stanowiły część szerszego, nieopublikowanego projektu badawczego, którego przedmiotem uczyniono usamodzielnienie nieletnich z młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW).

Celem prezentowanego wycinka badań było porównanie przygotowania do samodzielności zawodowej wychowanków MOW z młodzieżą uczącą się w szkołach ogólnodostępnych. W związku z tym skoncentrowano następujące pytanie badawcze: Jakie przygotowanie do samodzielności zawodowej prezentują wychowankowie MOW w porównaniu do młodzieży ze szkół ogólnodostępnych?

Badania zrealizowano w nurcie pragmatyzmu, którego głównym wyznacznikiem jest wyróżnienie problemu badawczego, determinującego wybór odpowiednich metod, co sprawia, że charakteryzuje się on elastycznością w wyborze podejścia metodologicznego (Creswell, 2013). Uznano więc, że najbardziej racjonalnym rozwiązaniem metodologicznym dla postawionego problemu badawczego będzie przyjęcie strategii ilościowo-jakościowej. Prowadząc badania, posłużono się metodą wywiadu. Przyjmując za literaturę metodologiczną (Gudkova, 2012, s. 113) różne rodzaje, techniki i podziały wywiadów, zdecydowano, że w prezentowanych badaniach miał on charakter jawny (rozmówcy zostali poinformowani, że udzielane odpowiedzi służą określonym badaniom), indywidualny (każda osoba odpowiadała na pytania samodzielnie), standaryzowany (pytania zadawane były w ściśle określonej kolejności) i nieustrukturyzowany (pytania otwarte). Rolę narzędzia badawczego pełniły dyspozycje do wywiadu własnego autorstwa, składające się z 18 pytań. Dodatkowymi narzędziami badawczymi były: dyktafon – służący nagraniu wypowiedzi osób badanych – oraz notes i długopis – w celu zapisywania ewentualnych uwag, pojawiających się podczas wywiadu.

Do analizy jakościowej zastosowano procedurę polegającą na transkrypcji nagranych wywiadów oraz ich kodowaniu. Wybrano strategię kodowania otwartego, stąd kodowano na bieżąco podczas zapoznawania się z transkrypcjami wywiadów (Flick, 2010, s. 171). W tym celu pomocna okazała się książka kodo-wa (Babbie, 2006, s. 431), której konstrukcja przypominała arkusz dyspozycji do wywiadu. Przy każdym pytaniu zapisywano w niej kody nadane poszczególnym odpowiedziom. Przede wszystkim jednak analiza danych jakościowych była przeprowadzana za pomocą programu ATLAS.ti.

W prezentowanych badaniach dane jakościowe uzupełniono opisem ilościowym. Dzięki temu można było wykazać częstotliwość występowania danego kodu analitycznego. Podobne stanowisko metodologiczne przyjęli David Silverman (2008a; 2008b), Uwe Flick (2010), John W. Creswell (2013) oraz niektórzy badacze polscy (zob.: Basiga, 2014; Marzec, 2011; Ruman, 2021; Ruszkiewicz, 2018; Szafrńska, 2018; Szpakowski, 2014). Procedura ta jest szczególnie pomocna w badaniach porównawczych, w których jedna grupa stanowi punkt odniesienia wobec drugiej, co wykorzystano w przypadku niniejszych badań. Częstotliwość występowania poszczególnych kodów analitycznych wyliczono z użyciem programu Microsoft Excel.

W danych jakościowych zdarzało się, że wypowiedzi rozmówców zebrane za pomocą wywiadów ograniczały się do lakonicznych, jednowyrazowych

stwierzeń. W takich sytuacjach pełniły one jednocześnie nazwę kodu analitycznego. W raporcie z badań liczebności kodów nie zawsze sumują się do 100%. Oznacza to, że odpowiedziom osób badanych nadano więcej niż jeden kod analityczny. W analizie wywiadu w nawiasie zaprezentowano dwie wartości procentowe, które należy rozumieć w kolejności: grupa podstawowa vs. grupa porównawcza.

Badania przeprowadzono w sześciu młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (MOW) typu wychowawczo-resocjalizacyjnego oraz w szkołach i organizacjach młodzieżowych. Łączna próba wyniosła 128 osób – po 64 w grupie podstawowej (wychowankowie MOW) i porównawczej (uczniowie szkół ogólnodostępnych). W grupie MOW dominowali 17-latkowie (65,6%), podczas gdy w grupie porównawczej wiek respondentów rozłożył się równomiernie. Do badań zakwalifikowano tylko tych wychowanków MOW w wieku 17–18 lat, którzy spełniali wymogi usamodzielnienia (wyznaczono im opiekuna usamodzielnienia i posiadali przygotowany wraz z nim Indywidualny Program Usamodzielnienia) oraz przebywali w placówce co najmniej 3 lata. Do badań nie wybrano nieletnich z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, ponieważ uznano, że ich realizator (badacz) nie ma odpowiednich ku temu kwalifikacji. Kryteria doboru w grupie porównawczej uwzględniały wiek, płeć i poziom rozwoju intelektualnego. Ostatecznie w każdej grupie były po 64 osoby, w tym 32 dziewczęta i 32 chłopców z MOW oraz 41 dziewcząt i 39 chłopców z grupy porównawczej – z których losowo odrzucono 16 wywiadów, by wyrównać liczebność grup.

Badania własne

Pierwsze pytanie, związane z przygotowaniem do samodzielności zawodowej, dotyczyło rozumienia kariery zawodowej. Odpowiedzi udzielone przez rozmówców przedstawiały się następująco¹:

Grupa podstawowa

Wspinanie się po szczeblach coraz wyżej, a inni mnie podziwiają (dziewczyna, lat 17, szkoła branżowa).

¹ Wyszczególnione fragmenty to transkrypcje nagranych wywiadów.

To zawód, który robimy, aby coś osiągnąć, to jest jakiś cel (dziewczyna, lat 17, szkoła branżowa).

Że się chodzi do pracy i, że można awansować (dziewczyna, lat 17, szkoła branżowa).

Na przykład zatrudniamy się w firmie i dostajemy awans i robimy karierę w tej firmie (dziewczyna, lat 18, szkoła branżowa).

Spełnienie zawodowe, pieniądze (dziewczyna, lat 17, szkoła średnia).

To rozumiem, yyy... żeby nie stać cały czas w jednym miejscu w pracy, tylko próbować być coraz wyżej (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

To jest osiągnięcie sukcesów w danej dziedzinie, w której się człowiek specjalizuje (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

Polega na tym, że robi się coś od zera i idzie to wyżej i cel uzyskania, to na przykład własna firma (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

To jest moim zdaniem to, że zaczynamy od niskiego szczebla i pniemy się wyżej, aby mieć więcej pieniędzy na lepsze życie (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

No... staranie się o awanse w pracy i dbanie o to, żeby tego nie zawalić (chłopiec, lat 17, szkoła branżowa).

Z takim samorozwojem w pracy. Jeśli bym pracował w firmie od najniższego etatu i piąłbym się do góry, to wtedy są lepsze pieniądze, no i lepsza posada (chłopiec, lat 17, szkoła branżowa).

To droga po prostu... nie wiem, zawodowa droga w zawodzie. Wspinamy się po szczeblach, doskonalimy się w jakimś fachu i z tego mamy pieniądze (chłopiec, lat 17, szkoła branżowa).

Po prostu jak mężczyzna chodzi do pracy i awansuje. Kurde... nie wiem, jak to wytłumaczyć, ale wiem, co to jest (chłopiec, lat 17, szkoła branżowa).

Grupa porównawcza

Kariera zawodowa to pokonana przez nas droga w celu osiągnięcia zadowolenia i satysfakcji z wykonywanej pracy (dziewczyna, lat 18, szkoła średnia).

No to rozwój osobisty i zdobywanie nowych umiejętności (dziewczyna, lat 18, szkoła średnia).

To jest ścieżka, którą obierzemy po szkole, aby zarabiać pieniądze (dziewczyna, lat 18, szkoła średnia).

Kariera zawodowa to to, do czego dojdę, wykonując ciężką pracę w przyszłości (dziewczyna, lat 18, szkołą średnia).

No, że ktoś osiągnął to, na co całe życie pracował (dziewczyna, lat 17, szkoła średnia).

Profesjonalne podejście do wyznaczonych sobie celów zawodowych (chłopiec, lat 18, szkoła branżowa).

To jest jakaś droga, którą awansujemy, zmieniamy pracę (chłopiec, lat 18, szkoła branżowa).

Kojarzy mi się z pracowaniem w firmie, w której mogę awansować na wyższe stanowisko (chłopiec, lat 18, szkoła branżowa).

Myślę, że to jest to nasze życie po zakończeniu szkoły i rozwój w pracy (chłopiec, lat 18, szkoła branżowa).

Myślę, że to jest cel, w którym chcemy osiągnąć jak najwięcej, jeśli chodzi o naszą pracę zarobkową (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

Rozwijanie się, dążenie do tego, co się chciało osiągnąć od małego do takiej pełnej dojrzałości (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

Nasz sposób postępowania w życiu w celu zarobienia pieniędzy lub zdobycie jakiegoś stanowiska, na którym nam zależy (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

Kariera zawodowa jest to okres w życiu, który decyduje o naszej przyszłości, jak się będzie nam żyło, ile będziemy zarabiać (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

Kariera zawodowa to jakby..., ile się po tej nauce jakby osiągnęło w swoim życiu, zawodzie, którego się uczyło tyle lat, jak daleko się zaszło ze swoim zawodem (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

W odpowiedzi na pytanie o definicję kariery zawodowej większość uczestników wskazała na rozwój aspiracji zawodowych (51,6% vs. 57,8%), rzadziej na satysfakcję (9,4% vs. 17,2%), aspekty ekonomiczne (3,1% vs. 14,1%), uznanie innych (1,6% vs. 3,1%), wysiłek (1,6% vs. 3,1%) oraz przymus (1,6% vs. 3,1%). W grupie podstawowej co trzecia osoba odpowiadała *nie wiem* (32,8% vs. 9,4%).

Kolejne pytanie odnosiło się do znaczenia pracy w życiu człowieka. Otrzymano takie odpowiedzi:

Grupa podstawowa

Bo bez niej człowiek nie będzie miał pieniędzy, to taki przymus niestety (dziewczyna, lat 17, szkoła branżowa).

Żeby mieć pieniądze na utrzymanie siebie i swojej rodziny (dziewczyna, lat 17, szkoła średnia).

Praca jest po to, aby mieć pieniądze i aby się rozwijać (dziewczyna, lat 17, szkoła branżowa).

Boże..., że się zarabia pieniądze i się coś wykonuje. Ważna jest, bo człowiek musi zarabiać na siebie, ale też praca musi rozwijać człowieka (dziewczyna, lat 18, szkoła branżowa).

Praca to instytucja, do której trzeba chodzić, aby mieć pieniądze, a pieniądze potrzeba, aby utrzymać dom, rodzinę (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

Praca to jest zarabianie pieniędzy, aby przeżyć. Jest ważna, bo bez tego nie byłoby życia, ginęłoby dużo ludzi (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

Jest ważna, bo praca to coś, co podejmuje się człowiek na długie lata i co będzie wykonywać, bo musi to radość sprawiać (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

Jest ważna, bo bez niej się nie ma pieniędzy. Niby pieniądze szczęścia nie dają, ale jeśli się nie ma pieniędzy, to nie ma za co kupić jedzenia (chłopiec, lat 17, szkoła branżowa).

Praca jest potrzebna. Jest takie przysłowie, że bez pracy nie ma kołaczy. Za darmo się nie dostanie chleba, a człowiek zbudowany jest tak, że musi jeść. Praca to obowiązek (chłopiec, lat 17, szkoła branżowa).

W sumie na dzień dzisiejszy jest najważniejsza. Każdy musi pracować, jeden łatwiej, drugi trudniej, ale to już zależy, jak kto się wyuczy, a ważna jest, bo dzięki niej będziemy żyć (chłopiec, lat 18, szkoła branżowa).

Grupa porównawcza

Jest ona ważna ze względu na satysfakcję z wykonywanych obowiązków i pogłębienie swoich umiejętności (dziewczyna, lat 18, szkoła średnia).

Praca to miejsce, w którym robię coś dla dobra ogółu, za co otrzymuję pieniądze. Jest ona ważna w życiu człowieka, bo oprócz podstawy, jaką są pieniądze, które otrzymujemy za jej wykonanie, otrzymujemy także możliwość samorealizacji (dziewczyna, lat 18, szkoła średnia).

Praca jest to czynność, którą trzeba wykonywać, by mieć pieniądze, ale na przykład wykonywanie obowiązków domowych, to też jest praca (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

Praca daje nam pieniądze, dzięki niej możemy zarobić na swoje życie, jest naszym hobby, jest ważnym elementem naszego życia (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

To zajęcie, z którego możemy zdobywać pieniądze. Jest ważna, ponieważ człowiek jakby nie pracował, mógłby się nudzić. Podczas pracy możemy zarabiać pieniądze, które są niezbędne w życiu (chłopiec, lat 17, szkoła średnia).

W kontekście pytania o wagę pracy w życiu człowieka ponad 90% badanych (98,4% vs. 96,9%) uznało pracę za ważną. Odpowiedzi *nie wiem* pojawiały się rzadko (1,6% vs. 3,1%). Główne uzasadnienia dotyczyły aspektu ekonomicznego (65,6% vs. 67,2%), rozwoju osobistego (14,1% vs. 9,4%) oraz satysfakcji (18,8% vs. 21,9%), rzadziej postrzegano pracę jako obowiązek (4,7% vs. 6,3%) czy przy-
mus (7,8% vs. 20,3%).

Ponad 70% badanych podejmowało wcześniej pracę (75,0% vs. 79,7%). Wśród tych, którzy podejmowali zatrudnienie, chłopcy częściej wybierali prace fizyczne (35,9% vs. 29,7%), a dziewczęta zatrudnienie w gastronomii (9,4% vs. 25,0%). Wiek rozpoczęcia pracy wahał się od 11 do 18 lat, z najczęstszymi odpowiedziami: 16 lat w grupie podstawowej (23,4%) i 17 lat w grupie porównawczej (39,1%). W obu grupach pojawiły się również odpowiedzi *nie wiem* (28,1% vs. 15,6%).

Motywy podejmowania pracy były zróżnicowane, ale głównie związane z chęcią zarobienia pieniędzy na własne potrzeby (46,9% vs. 62,5%). W grupie podstawowej także chęć pomocy rodzinie była istotnym powodem (10,9% vs. 14,1%). Zaledwie 3,1% w grupie podstawowej wskazało przyuczenie zawodowe jako cel zatrudnienia, a duży odsetek osób udzielił odpowiedzi *nie wiem* (39,1% vs. 18,8%).

Najczęściej wskazywaną metodą poszukiwania pracy były ogłoszenia internetowe (79,7% vs. 64,1%), następnie zgłoszenie się do urzędu pracy (31,3% vs. 34,4%). Inne formy poszukiwań, jak kontakty ze znajomymi czy korzystanie z agencji pośrednictwa pracy, były mniej popularne. Również pojawiły się odpowiedzi *nie wiem* (7,8% w obu grupach).

W zakresie oczekiwań wobec przyszłej pracy najczęściej wskazywano satysfakcję (34,4% vs. 42,2%) oraz dobre warunki pracy (31,3% vs. 34,4%). W grupie porównawczej ważną była także odpowiednia płaca (25,0%). W obu grupach pojawiły się odpowiedzi *nie wiem* (31,3% vs. 21,9%).

Oczekiwania wobec przyszłego pracodawcy dotyczyły przede wszystkim szacunku dla pracownika (35,9% vs. 51,6%), dobrych relacji (31,3% vs. 28,1%) oraz terminowych wynagrodzeń (21,9% vs. 14,1%). Znaczący odsetek uczestników wywiadu nie wyraził jasno swoich potrzeb (25,0% vs. 18,8%).

Podnoszenie kompetencji zawodowych badani wiązali głównie z edukacją, szkoleniami i kursami (71,9% vs. 76,6%). Mniejszą wagę przykładano do rozwoju osobistego (9,4% vs. 18,8%), a część osób nie miała sprecyzowanej odpowiedzi (21,9% vs. 6,3%).

Znaczna większość rozmówców uznała, że należy przygotować się do rozmowy rekrutacyjnej (87,5% vs. 96,9%), choć w grupie podstawowej pojawiły się

pojedyncze głosy przeciwne (6,3%). Do metod przygotowań zaliczano zebranie dokumentacji (26,6% vs. 21,9%) oraz odpowiedni strój (18,8%). W grupie podstawowej część osób nie wiedziała, jak się przygotować (32,8% vs. 18,8%).

W kwestii pytań na rozmowie o pracę najczęściej wskazywano wynagrodzenie (40,6% vs. 73,4%) i czas pracy (23,4% vs. 50,0%). W grupie podstawowej częściej pojawiały się odpowiedzi *nie wiem* (21,9% vs. 9,4%).

W odpowiedzi na pytanie: „O co nie warto pytać na rozmowie?”, badani wskazywali wynagrodzenie (10,9% vs. 34,4%) i sprawy osobiste (17,2% vs. 40,6%). W grupie podstawowej odpowiedzi *nie wiem* były szczególnie liczne (71,9% vs. 25,0%).

Pytanie o proces pisania CV wykazało, że w grupie podstawowej tylko 37,5% uczestników badań miało takie doświadczenie, podczas gdy w grupie porównawczej było to 71,9%. Wskazanie kluczowych elementów CV w grupie podstawowej (39,1% wskazało doświadczenie zawodowe; 35,9% odpowiedziało *nie wiem*) kontrastowało z grupą porównawczą, gdzie 82,8% rozmówców znało wymogi dotyczące danych osobowych.

Na pytanie o instytucje wspierające aktywność zawodową, najczęściej wskazywano urząd pracy (42,2% vs. 50,0%). W grupie podstawowej 56,3% rozmówców oraz w grupie porównawczej 18,8% nie wiedziało, jakie instytucje mogą wspierać ich aktywność zawodową.

Zakończenie

Wyniki badań wykazały, że wychowankowie MOW cechowali się większą niepewnością i niższą świadomością w kwestii kariery zawodowej w porównaniu do uczniów szkół ogólnodostępnych. Może to oznaczać, że niektóre osoby z placówek resocjalizacyjnych nie miały jasno sprecyzowanych celów zawodowych i nie były pewne, jakie kroki podjąć, by rozwijać swoją przyszłą karierę zawodową. Takie zjawisko mogło wynikać z trudniejszych warunków wychowawczych, mniejszych zasobów wsparcia oraz mniejszej liczby doświadczeń zawodowych, które pomagałyby w budowaniu poczucia pewności siebie i orientacji w rynku pracy.

Podobne zjawisko występowało w kwestii motywacji do podjęcia pracy. Wychowankowie MOW częściej deklarowali brak świadomości swoich motywów zawodowych, co może oznaczać, że w ich przypadku praca była traktowana raczej jako konieczność lub sposób na krótkoterminowe zaspokojenie potrzeb, np. finansowych, niż jako ścieżka rozwoju zawodowego. Z kolei uczniowie szkół ogólnodostępnych częściej wskazywali na chęć rozwoju zawodowego jako główny motyw podjęcia pracy.

Również w kwestii przygotowań do rozmów rekrutacyjnych i pisania CV młodzież z placówek resocjalizacyjnych wykazała się mniejszym doświadczeniem i świadomością. Tylko niewielka część uczestników badań w tej grupie miała wiedzę na temat formalnych wymagań rekrutacyjnych, co mogło być efektem braku edukacji w tym zakresie lub ograniczonego dostępu do zasobów, które umożliwiałyby im zdobycie takich umiejętności. Uczniowie szkół ogólnodostępnych, którzy byli bardziej zintegrowani z systemem edukacyjnym, częściej wskazywali na konkretne elementy CV i potrafili wyjaśnić, jak przygotować się do rozmowy rekrutacyjnej.

Podsumowując, wychowankowie placówek resocjalizacyjnych wykazali się większym poziomem niepewności oraz mniejszą świadomością w kwestiach związanych z karierą zawodową, oczekiwaniami wobec pracy, przygotowaniem do rozmów rekrutacyjnych i tworzeniem CV. Uczniowie szkół ogólnodostępnych mieli natomiast bardziej sprecyzowane oczekiwania i lepszą orientację w aspektach związanych z poszukiwaniem pracy, przygotowaniem CV oraz zakresem pomocy oferowanej przez instytucje wspierające aktywność zawodową. Biorąc pod uwagę uzyskane wyniki badań, można postawić tezę, że uczniowie szkół ogólnodostępnych byli lepiej przygotowani do samodzielności zawodowej niż ich rówieśnicy z MOW.

Aby zminimalizować potencjalne braki w zakresie przygotowania do samodzielności zawodowej, dalsze wsparcie edukacyjno-zawodowe dla podopiecznych placówek resocjalizacyjnych powinno koncentrować się na prowadzeniu zajęć dotyczących złożoności kariery zawodowej, przygotowaniu do rozmów rekrutacyjnych, nauce pisania CV oraz zapoznaniu ich z instytucjami wspierającymi aktywność zawodową. Warto także zwrócić uwagę, że edukacja związana z rynkiem pracy, dostępnością staży, praktyk zawodowych oraz programów rozwijających umiejętności zawodowe, stanowi istotny element procesu usamodzielnienia wychowanków instytucji resocjalizacyjnych.

Referencje

- Babbie, E. (2006). *Badania społeczne w praktyce*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Basiga, J. (2014). *Zawodowa miłość. O opiece nad dziećmi w pogotowiacz rodzinnych*. Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Creswell, J.W. (2013). *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, tł. J. Gilewicz. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Czapów, C. (1978). *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

- Czapów, C., Jedlewski, S. (1971). *Pedagogika resocjalizacyjna*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Flick, U. (2010). *Projektowanie badania jakościowego*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Górski, S. (1985). *Metodyka resocjalizacji*. Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
- Gudkova, S. (2012). *Wywiad w badaniach jakościowych*. W: D. Jemielniak (red.), *Badania jakościowe. T. 2. Metody i narzędzia* (s. 111–129). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Karpuszenko, E. (2017). *Praca a readaptacja społeczna osadzonych*. Pedagogika. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, 26(1).
- Konopczyński, M. (2008). *Metody twórczej resocjalizacji*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Maciaszkowa, J. (1991). *Z teorii i praktyki pedagogiki opiekuńczej. Opieka rodzinna nad dzieckiem i kompensacja jej niedostatków*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Marzec, H. (2011). *Działania opiekuńczo-wychowawcze wobec dziecka w rodzinach zamożnych i ubogich. Analiza porównawcza*. Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie.
- Motow, I. (2006). *Standardy opieki instytucjonalnej dla nieletnich*. Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Kupieckiej.
- Pierzchała, K. (2018). *Rola pracy w resocjalizacji penitencjarnej w kontekście badań własnych*. Przegląd Więziennictwa Polskiego, 100.
- Pstrąg, D. (2014). *Praca w procesie readaptacji społecznej skazanych*. Lubelski Rocznik Pedagogiczny, 33.
- Raś, D. (2011). *Rodziny ubogie i przestępczość od XVI do XX wieku. Warunki życia, badania psychologiczno-społeczne, dobroczynność i wychowanie młodzieży*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Ruman, N.M. (2021). *Wychowanie ekumeniczne – realizacja form organizacyjnych oraz metod działalności szkół ponadpodstawowych z uwzględnieniem sytuacji zróżnicowania wyznaniowego na ziemi pszczyńskiej*. Podstawy Edukacji, 14.
- Ruszkiewicz, D. (2018). *Samodzielność życiowa dorosłych córek nadopiekuńczych ojców*. Pedagogika Rodziny, 8(1).
- Silverman, D. (2008a). *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy rozmowy, tekstu i interakcji*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Silverman, D. (2008b). *Prowadzenie badań jakościowych*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Szafrańska, K. (2018). *Kształtowanie się celów życiowych nastolatków w pieczy instytucjonalnej. Model ontologiczno-gnozeologiczny*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Szpakowski, P. (2014). *Dorosłość w kontekście wartości i edukacji. Andragogiczna perspektywa badawcza* [rozprawa doktorska]. Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego, <https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/handle/11089/13131> (20.07.2025).
- Wach, T.J. (2014). *Profilaktyka i resocjalizacja nieletnich zagrożonych uzależnieniem od środków psychoaktywnych*. Wydawnictwo Difin.
- Zięciak, M. (2020). *Samodzielność i usamodzielnienie wychowanków w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych*. Oficyna Wydawnicza Impuls.